

No: 18 – Mahreç İşareti

YAHYALI EL HALISI

Tescil Ettiren
YAHYALI BELEDİYESİ

Bu coğrafi işaret, 01.09.1996 tarih ve 22744 sayılı Resmi Gazetede ilan edilmiştir. 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname' nin 12 nci maddesi gereğince 01.09.1996 tarihinden geçerli olmak üzere tescil edilmiştir.

Değişiklik İlanı:

15.11.2018 tarih ve 41 sayılı Bülten

15.04.2020 tarih ve 75 sayılı Bülten

Tescil No	: 18
Başvuru No	: C1996/023
Başvuru Tarihi	: 21.06.1996
Tescil Tarihi	: 01.09.1996
Coğrafi İşaretin Adı	: Yahyalı El Halısı
Ürün Adı	: Halı
Coğrafi İşaretin Türü	: Mahreç İşareti
Tescil Ettiren	: Yahyalı Belediyesi
Tescil Ettirenin Adresi	: Seydili Mah. Yahyalı/KAYSERİ
Coğrafi Sınırı	: Kayseri ili Yahyalı ilçesi

Ürünün Tanımı ve Ayırt Edici Özellikleri:

Yaklaşık 250 yıllık geçmişe sahip olan ve Kayseri'nin Yahyalı ilçesinde üretilen Yahyalı El Halısı, geçmişte ilçenin en önemli istihdam kaynağı idi. Yaz aylarında yaylacılık yapan yöre halkı, yetiştirdiği hayvanların yünlerinden çözü, atkı ve ilmelik iplerini hazırlayarak kış aylarında dokuma yapacakları malzemeyi temin eder. Yüksek Toros Dağlarında yayılan koyunlarının yünleri hem parlak hem de mukavemetli olduğundan Yahyalı El Halılarının malzeme kalitesi de artar, Yahyalı ilçesinde yetişen bitki ve meyve çeşitliliği ise boyar madde açısından oldukça avantaj sağlar. Kalitesi ve desen özellikleriyle turistlerin yoğun ilgi gösterdiği ürün, özellikle Kapadokya bölgesine gelen turistler vasıtası ile dünya çağında tanınırlığa sahip olmuştur. Yahyalı El Halılarının ayırt edici özelliği genellikle hakim renk olarak kırmızı, lacivert, kahve rengi, sarı, gri ve tonlarının kullanılmasıdır. Genellikle soğuk ve koyu rengin kullanılması ilçede hüküm süren karasal iklimin bir göstergesidir. Stilize edilmiş bitkisel ve geometrik motifler, köşe-göbek meydana getirecek şekilde halı yüzeyine dağıtılır. Bordür kısmı doğa ve bina manzaralarıyla süslenir. Lacivert, bordoya yakın kahverengi, koyu yeşil, kırmızı ve tonları ana renklerdir. Devetüyü, beyaz, sarı gibi renkler de az miktarda kullanılır. Yahyalı El Halılarında kullanılan bütün malzemeler (çözgü, atkı, ilmelik ip) yündür. Yahyalı El Halılarında genellikle stilize edilmiş bitkisel desenler ve geometrik desenler kullanılır. Mitolojik figürlere de rastlanır.

Yahyalı El Halısının Teknik Özellikleri:

Halı Tipi	: Yahyalı
Kalite	: 30x35
Dm ² 'deki İlme	: 1.050
Düğüm Tarzı	: Türk Düğümü (Çift)
Hav Yüksekliği (mm)	: 5-7
İlme İplik No (Nm)	: 3.5/2 Yün
Çözgü İplik No (Nm)	: 4/3 Yün
Kalın Atkı İpi (Nm)	: 4/2 Yün
İnce Atkı İpi (Nm)	: 4/2 Yün
Malzeme Sarfıyatı	:
a) İlme	: 2900 g/m ²
b) Çözgü	: 720 g/m ²
c) Kalın Atkı	: 200 g/m ²
d) İnce Atkı	: 250 g/m ²
Toplam	: 4070 g/m ²

Üretim Metodu:

Koyundan kırılan yünler (yapağı) akarsu kenarında taşların üzerinde ahşap tokuclar (tokaç) yardımıyla yıkanarak temizlenir. Temizlenen yünler kurutulduktan sonra ince uzun tahta çubuklarla çırpılarak ikinci bir temizlik ve ayrıştırma işlemi yapılır. Yün tarama makinelerinde taranarak burma (düzleştirme) haline getirilir. Kirman, çıkırık gibi aletler kullanılarak eğrilir. Eğrilen yünler boyaya hazır hale gelmesi için geleb (çile) haline getirilir. Tamamen yün olan Yahyalı El Halısında kullanılan boyalar da doğal boyadır. Boyar maddelerin büyük bir kısmı ilçede yetişen bitkilerden ve meyve kabuklarından ele edilir. Sadece mavi renk, indigo bitkisi ilçede yetişmediğinden dışardan temin edilir ve ilçedeki boyahanedeki mavi boya haline getirilir.

Yahyalı El Halısının motif, renk ve desen özelliklerine ilişkin detaylar aşağıda verilmiştir:

1. **Motif:** En çok kullanılan motifler arasında; eli belinde, hayat ağacı, muska motifi, pıtrak, bukağı, tarak, küpe, göz motifi, koçboynuzu, mühür, el- parmak motifi ve haç işareti yer alır.

1.1. **Eli Belinde:** Anadolu dokumalarında Orta Asya'dan beri kullanılan eli belinde motifi; doğurganlık, bolluk ve bereketi simgeler, neslin devamını, üretkenlik ve uzun süreli yaşam arzusunu anlatır.

- 1.2. Hayat Ağacı: Dokuyucunun uzun yaşama arzusunu anlatır.
- 1.3. Muska: Muska onu üzerinde taşıyan kişiyi tehlikeli dış faktörlerden koruğuna inanılan yazılı dinsel metinleri simgeler, üçgen şeklindedir.
- 1.4. Pıtrak: Pıtrak bahçelerde doğal olarak yetişen sık dikenli bir bitkidir. İnsanlara ve hayvanların üzerine yapışır. Anadolu'da pıtrak motifinin insanları kötü gözden koruduğuna inanılır. Aynı zamanda bir şeyin çokluğunu, bolluk ve bereketi anlatmak için kullanılır.
- 1.5. Bukağı: Bukağı ya da köstek olarak bilinen alet Anadolu'da at, eşek, öküz gibi hayvanların ayaklarına bağlanan kaçmasını ve otlaktan ayrılmasını engelleyen bir alettir. Bukağı motifi, ailede hep bir arada yaşama isteğini anlatan motiftir.
- 1.6. Tarak, Küpe, Saç bağı: Tarak ve küpe eskiden beri düğünlerde genç kızlara hediye edilen önemli bir aksesuardır. Dokumalarda kullanılan tarak, küpe, saç bağı motifleri genç kızların evlenme isteğini anlatır.
- 1.7. Göz Motifi: Nazardan korunmanın sembolü olan göz motifi, dikdörtgen, üçgen ve eşkenar olmak üzere insan gözü stilize edilerek kullanılır.
- 1.8. Koç Boynuzu: Bereket, güç, erkeklik, kahramanlık sembolü olarak kullanılır. Koçun kafası ile birlikte veya yalnız boynuzların stilize edilmesiyle kullanılır.
- 1.9. Mühür, Yıldız: Mührü Süleyman olarak da bilinir. Genellikle sekizgen olarak yapılan motif, yaşama sevinci ve mutluluğu ifade eder. Gökyüzünü simgelemez. Sekiz köşe olması ise doğurganlığı temsil eder.
- 1.10. El – Parmak: Yahyalı El Halılarındaki el motifi, nazardan korunmak ve bereket amaçlı kullanılır.
- 1.11. Haç İşareti: Yatay ve düşey iki çizginin birleşmesi ile oluşur. Yahyalı El Halılarında, ilçede yaşayan gayrimüslimlerden etkilenilmiştir. Nazardan koruma amaçlı kullanılır.
2. Renk: Yahyalı El Halılarında hakim renkler genellikle kırmızı, lacivert, mavi, bordo, sarı, kahverengi ve kurşuni renkler ile çok az siyah ve beyazdır. Elyafın boyanması, ilçede yetişen doğal bitkilerden yapılmaktadır. Sadece mordanlama sırasında çok az kimyasal kullanılır. Yöre tabiri ile “seğleme” denilen bu aşamada, elyaf ile boyar madde arasında bir bağ oluşturularak boyanın elyafa daha iyi sabitlenmesi hedeflenir.
 - 1.1. Kırmızı: Yahyalı El Halılarında kullanılan kırmızı renkler yörede doğal olarak bol miktarda yetişen boya kökü (*Rubia tinctorium* L.) veya “boya çili” olarak bilinen bir bitkiden elde edilir. Bitkinin toprak altında kalan kök kısmından elde edilen söz konusu boyar madde; kaynatma dereceleri, boyar madde miktarı ve boyanacak iplerin malzemesine göre kırmızının tonlarına dönüşür.
 - 1.2. Sarı: Genellikle asma yaprağı (*Vitis Vinefera*), ada çayı (*Salvia Officinalis*) elde edilen sarı renk çeşitli derecelerde kaynatma ve farklı miktarda boyar madde kullanılarak tonları oluşturulur.
 - 1.3. Yeşil: Genellikle asma yaprağı ile yapılır. Ceviz yaprağı da kullanılır. Yöresel adı “yeşeni”dir.
 - 1.4. Mavi: Mavi doğal çivit otu (*Isatis Tinctoria*) ve ya indigo (*Indigofera Tinctoria*) bitkilerinden yapılır. İlçede yetişmeyen indigo, dışarıdan temin edilerek boyama atölyelerinde boyattırılır.
 - 1.5. Kahverengi: Genellikle ceviz kabuğu (*Juglans Regia*) kullanılarak yapılır. Yahyalı ilçesinde bolca yetişen ceviz, kurutularak kabuklarından temizlenir. Temizlenen kabuklar boyar madde olarak kullanılır.
 - 1.6. Kurşuni (Sırçanı): Yahyalı ilçesinde doğal miktarda toprak sulama kanalları etrafında ve bataklıklarda yetişen nanegillerden olan yaban nanesi (*Mentha Sipcata* L.) veya yöresel ismi ile “narpız” otundan elde edilen bitkiden yapılır. Bataklık çamuru ile de yapılır.
 - 1.7. Siyah: Siyah renkli koyunların yününden elde edilir.
 - 1.8. Beyaz: Beyaz renkli koyunun doğal yünüdür. Çeşitli temizleme yöntemleri kullanılarak inci beyazı veya farklı beyaz haline getirilir. Yahyalı El Halılarında siyah ve beyaz renk sadece kenar ve çerçevelerde sınırlandırmak maksatlı kullanılır. Beyaz rengi kutsal kabul eden yöre halkı Yahyalı El Halısında bu rengi çiğnenmemesi için çok az kullanır.

3. Desen: Yahyalı El Halılarında desen özellikleri çok çeşitlilik gösterir. Desenler Orta Asya, Selçuklu ve Osmanlı kültürlerinin izlerini taşır. Orta Asya da konar-göçer bir hayat yaşayan Türkler etrafında gördüğü doğal güzellikleri çiçek, bitki ve yaşam tarzını yansıtan aletlerin stilize edilmiş hallerini bu halının motiflerine yansıtılmışlardır. Yahyalı El Halılarında en çok rastlanılan desenler aşağıda verilmiştir:

3.1. Sandıklı: Dokuma yapan genç kızın evlenme isteğini anlatmaktadır. (Şekil-1)

3.2. Mihraplı: Camilerde imamın cemaate namaz kıldırarak için bulunduğu güne (kible) açılan niş olan mihrap deseni genellikle seccade türü dokumalarda kullanılır, desen özelliği olarak dikey ½ simetridedir. (Şekil-2)

3.3. Çit Ayaklı: Yahyalı El Halılarında dokumaların bordür kısmına yöresel olarak “ayak” veya “suyolu” da denir. Bordür kısmında hayat ağacı ve ya stilize edilmiş tekrar eden bitkisel motiflerin yer aldığı dokumalar olup, dokumayı yapan kişinin yaşama sevincini, uzun süreli yaşama isteğini anlatan dokumalardır. (Şekil-3)

3.4. Dabazlı: Yöresel tabirde bir tür alerjik hastalık olan dabaz kelimesinden adını alır. Genellikle bordüre yakın alanların sınırlanmasıdır. Yahyalı halılarının yüksek kalitede dokunması dokumayı yapan kişinin zorsunması sonucu alerji olmasını da anlatır. (Şekil-4)

3.5. Karpuzlu: Dokumanın göbek kısmında yer alan geometrik şekillerin karpuz benzemesi ile ortaya çıkmıştır. (Şekil-5)

3.6. Camili Ayak: Halının bordüründe cami, minare, ev figürleri yer aldığı için camili ayak olarak adlandırılmaktadır. Bu desen, dokumayı yapan kişi aile fertlerinin yaşantısının ev ile cami arasında geçmesi isteğini anlatır. (Şekil-6)

3.7. Göbekli: Yahyalı El Halısında halının orta alanında olan desene göbek denir. Göbek deseni doğurganlığı, bolluk ve bereketi simgeler. Göbek etrafındaki koçboynuzu; gücü, kahramanlığı temsil eder. Göbek üzerindeki eli belinde motifi ise hamile kadını ve doğurganlığı temsil eder. Göbekli dokumalardaki göbek üzerinde stilize edilmiş arpa, buğday başağı çok taneli meyve figürleri (nar, dut, çekirdekli karpuz) bolluk ve bereketin simgesidir. Üç göbeğin yan yana eklenmesiyle oluşturulan desene “üç göbekli” denir. (Şekil-7)

3.8. Baltalı: Halının orta göbeği üzerinde stilize edilmiş balta figürünün yer aldığı dokumalardır. (Şekil-8)

Şekil-1: Sandıklı

Şekil-2: Mihraplı

Şekil-3: Çit ayaklı

Şekil-4: Dabazlı

Şekil-5: Karpuzlu

Şekil-6: Camili Ayak

Şekil-6: Göbekli

Şekil-7: Üç Göbekli

Şekil-8: Baltalı

Coğrafi Sınır İçerisinde Gerçekleşmesi Gereken Üretim, İşleme ve Diğer İşlemler:

Yahyalı El Halıları yöre ile özdeşleşen, yüzyıllardır üretilen ve yöreyle bilinen halılardır. Üründe kullanılan motifler yöredeki kültürel birikimi yansıtmakta olup, motif, kompozisyon ve renk seçimi ustalık gerektirmektedir. Ürün beşeri unsurlar ve ün bağı ile yöreye bağlı olup yünlerin temini, boyanması ve halının dokunması işlemleri coğrafi sınır içerisinde gerçekleştirilmelidir.

Denetleme:

Yahyalı El Halısının denetimi, Yahyalı Belediyesi koordinasyonunda, Yahyalı Kaymakamlığı, Yahyalı Esnaf ve Sanatkarlar Odası ve Yahyalı Milli Eğitim Müdürlüğünden birer kişi olmak üzere alanında uzman toplam 4 kişiden oluşan denetim mercii tarafından yılda 2 defa ve gerek duyulduğunda veya şikâyet halinde her zaman gerçekleştirilir. Yahyalı El Halısı dokuma işi kış aylarında yapıldığı için denetleme, dokumaya başlama döneminde ve dokuma bittikten sonra (ekim-nisan aylarında) yapılacaktır.

Denetime ilişkin raporlar, Yahyalı Belediyesi tarafından Türk Patent ve Marka Kurumuna her yıl gönderilir.

Denetimler üretim, pazarlama ve satış aşamalarına yönelik yapılacaktır. Denetimde, özellikle aşağıdaki hususları kontrol edecektir:

- dm^2 başına düşen ilme miktarı.
- Düğüm tekniği, kullanılan çözgü, atkı, ilmelik ip.
- Dokumada kullanılan boyar madde özellikleri.
- Üretilen halının motif, renk ve kompozisyon özelliklerinin uygunluğu.
- Üretim materyalleri ve aşamaları.

Denetim mercii, kamu veya özel kuruluşlarından veya bunlarda görevli uzman gerçek veya tüzel kişilerden denetimin gerçekleştirilmesi sırasında faydalanabilir veya hizmet satın alabilir. Tescil ettiren, hakların korunmasında hukuki süreçleri yürütür.